

אשה מערה בית אשה

רות קלדרון

בציוריה של ענת בצר, כבר בתערוכות המוקדמות, מופיעים לרוב דימויי בית ומערה. הבית, בין שהוא בית ארעי על עץ ובין שהוא בית אבן של ממש, מצוי בטבע, בתוך סבך של צמחייה, כהבהוב של רוגע ותקווה למנוחה במציאות של חרדה ומתח.

משה הלברטל, הוגה וחוקר פילוסופיה יהודית, הבחין שבית ניכר ומתאפיין במה שבני אדם עושים בו, ובו בלבד: בשינה.¹ מכאן, מהותו של בית גלומה בהיותו מקום שמאפשר להתפשט ממגננות, להיות לא דרוך, לישון. אלא שציוריה של בצר מעוררים דריכות. הנופים המצוירים, שכמו בולעים את המתבונן לתוכם, הם מחוזות של הלא-נודע, של מתח וחוסר שליטה. הדימוי והצבע לוכדים את המבט הדרוך – והנה, בעומק הציור, מוצאת העין את הבית וממהרת להתמקד בו, למצוא בו הגנה. הציורים הפעילו אותי שוב ושוב, כמו הנזל וגרטל, לחפש את דרכי אל הבית במעבה היער. תוך כדי כך התעוררה בי מודעות להוראה הכפולה של המלה "בית" בארמית, שפת התלמוד: "דביתהו", בארמית, הוראתה "ביתו", וגם "אשתו". האשה כבית.

רבי תנחום, מאמוראי ארץ-ישראל במאה השלישית לסה"נ, מצוטט בתלמוד בבלי (מסכת יבמות, דף סב, ע"ב): "כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה; בלא שמחה, דכתיב, ושמחת אתה וביתך; בלא ברכה, דכתיב, להניח ברכה אל ביתך; בלא טובה, דכתיב, לא טוב היות האדם לבדו". בדבריו הוא נסמך על שני פסוקים מן התנ"ך שבהם מתחלף הבית באשה,² ובפסוק מכונן מספר בראשית המניח כי "לא טוב היות האדם לבדו".³ את הבדידות יעטוף האיש באשה שתהיה ביתו, שתרחיק ממנו עצב, קושי ורוע ותגן עליו מכל כאבי החיים, שהיפוכם אשה. בהמשך אותו דיון תלמודי מוסיפים חכמי בבל ומאייכים את דמות האשה, ומספרים כי במערבא, היא ארץ-ישראל, אומרים כי "בלא תורה, בלא חומה" – כלומר, לא רק שהאשה היא הבית הנותן לאיש מקום מרגוע ומנוח, היא גם חומותיו, גבולותיו, החוק שלו. "נקבה תסובב גבר", כלומר – תקיף אותו כפי שחומה מקיפה את העיר. "בלא תורה, דכתיב, האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני; בלא חומה, דכתיב, נקבה תסובב גבר; [...] בלא שלום, דכתיב, וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא" – שפירושו: גם שלום הנפש תלוי בשלום הבית, כלומר באשה.⁴ כשלאשתך טוב – גם אתה תמצא שלום.

החיבור שנוצר אצלי, כצופה, בין עבודותיה של בצר לבין שיח החכמים הרואים את הבית כאשה וכמקום של מרגוע, מועצם על-ידי כך שאשה עצמה היא היוצרת. אשה, שמסומלת בתרבות בדימוי של בית, יוצאת מתוכו ומתבוננת בדימוי הגברי המקובל כשמכחול בידה. דורות של נשים חלמו על

¹ Moseh Halbertal, "Philosophical, Political, and Human Perspectives on the Notion of Home," Paideia Conference, Stockholm 2016

² דברים יד, כו; יחזקאל מד, ל.

³ בראשית ב, יח.

⁴ איוב ו, יג; ירמיהו לא, כב; איוב ה, כד.

הרגע הזה, על נטישת תפקיד המשנה, על הנחת הסינר, לבישת בגדי חוץ ויציאה למסע משלהן; אלא שעכשיו, במסעה במעבה היער, היא בעצמה נכספת לבית. היכן תמצא אשה את מקום המנוח שלה? בעבודות הסדרה *אנקת גבהים* (2005-07) חוזר שוב ושוב הדימוי המפתה של בקתה במעבה היער. לעתים מדרגות מובילות אליה והיא בית על עץ. העיניים מטפסות במעלה המדרגות, והתודעה נזכרת שהדימוי הפשוט הסתבך. המחשבה הפמיניסטית השיבה לאשה את הזכות לשוב אל הזמן ואל המקום כגיבורה – ממש כאותו גבר, כהלך ההולך ביער. מותר לה, לראשונה, לצאת ממעמדה כאובייקט ולכונן את עצמה כסובייקט; בד-בבד, עם החופש הרב שיש כיום לאשה, הולכת ומתרחקת התקווה להגיע לבקתה, לאותו חיק מנחם שתפקידו הבלעדי להקיף ולהגן ולהרדים את ההלך בחיקו. החיק עצמו יצא למסע.